

Zemřel RNDr. Jiří Chalupa, DrSc.

24. února 2009 zemřel ve věku 81 let po dlouhé nemoci bývalý výzkumný pracovník Státního zdravotního ústavu, vynikající chemik a skromný člověk, RNDr. Jiří Chalupa, DrSc.

Narodil se 1.1.1928 v Praze, kde též absolvoval reálné gymnasium (maturita 1947). Následovalo roční studium biochemie a analytické chemie na ČVUT Praha (1947 – 1948), po kterém nastoupil na Přírodovědeckou fakultu UK na obor chemie se specializací na biochemii, hlavně klinickou (jako vedlejší rigorózní obor měl však i mikrobiologii, což mu později umožnilo mít dobrý přehled v celé hygieně vody). Disertační práci vypracoval na III. interní klinice SFN za vedení Doc. Dr. J. Koštíře a promoval dne 5.11.1952.

To již byl čerstvým vědecko-výzkumným pracovníkem Ústavu hygieny, oddělení hygieny vody, kam nastoupil 1.11.1952 a kde setrval až do odchodu do důchodu ke dni 30.9.1991. (Nutná vysvětlující poznámka k měnícímu se názvu pracoviště: v roce 1952 byl Státní zdravotní ústav (SZÚ) rozdělen do několika menších ústavů /hygieny vody pracovala nadále v rámci „Ústavu hygieny“, které se opět spojily až v roce 1971 pod novým názvem „Institut hygieny a epidemiologie“; zpět ke svému tradičnímu názvu se SZÚ mohl vrátit až v roce 1992.)

V letech 1953 až 1956 působil rovněž jako vědecký aspirant pod vedením prof. Hamáčkové na Fakultě technologie paliv VŠCHT, kde mu za disertační práci „Koloběh některých biogenních prvků v nádrži Sedlice u Želiva“ byla dne 16.4.1957 udělena vědecká hodnost „kandidát technických věd“ (CSc.) a on se stal jedním z prvních držitelů tohoto titulu v SZÚ. Nejvyšší vědeckou hodnost, doktor věd (DrSc.), pak získal na počátku 80. let.

Byl koordinátorem a řešitelem mnoha státních výzkumných úkolů v oblasti hygieny vody. Jestliže se dnes jako o žhavé novince hovoří o speciaci huminových kyselin a dalších látek z okruhu tzv. natural organic matter, stojí za to připomenout, že SZÚ pod vedením Dr. Chalupy již v první polovině 70. let řešil výzkumný úkol zaměřený na neodbouratelné organické barevné látky ve vodách (NOBL), který spočíval ve vypracování a zavedení metodiky stanovení polyfenolových NOBL, ve zjišťování výskytu NOBL v povrchových vodách (povodí Ohře, 5 lokalit) i ve zhodnocení škodlivosti těchto látek.

V rámci jiného úkolu řešeného v 70. letech (Studium vlivu významných škodlivých látek a mechanismu jejich působení na organismus s cílem stanovit jejich přípustné koncentrace ve vodách) se zabýval pesticidy, huminovými látkami a biologickou účinností sloučenin fluoru v pitných vodách. V 80. letech zase řešil výzkumné úkoly zaměřené na ohrožení jakosti pitné vody těžkými kovy, na vliv režimu pásem hygienické ochrany a obecně lesnické a zemědělské činnosti na jakost surové vody.

Jako člen pracovní skupiny hygieny vody poradního sboru hlavního hygienika ČSR a vedoucí pracovní skupiny pro chemické metody se koncepčně podílel na rozvoji laboratoří hygienické služby na a zavádění nových metod stanovení organických látek v pitných vodách, např. PAU, chlorované organické látky typu THM, PCB ad.

Byl rovněž expertem Světové zdravotnické organizace a členem mezinárodního týmu specialistů RVHP, s čímž pak souvisela i jeho normotvorná a legislativní činnost v rámci ISO, WHO, RVHP a samozřejmě i na národní úrovni – významně se autorsky podílel na ČSN 83 0611 i 75 7111 Pitná voda.

A jen stručně zmiňme i jeho bohatou lektorskou a oponentskou činnost a samozřejmě výzkumnou a publikační činnost. Níže je na ukázkou uveden výběr jeho prací publikovaných v časopisech *Vodní hospodářství* a *Československá hygiena*.

A že se člověk jeho odborného a organizačního formátu nestal nikdy vedoucím pracovníkem? Na to neměla vliv jenom jeho skromnost, ale především to, že nikdy nebyl členem žádné politické strany...

Ani po relativně brzkém odchodu do důchodu, způsobeném úrazem, na „svou vodu“ nezanevřel. Působil jako konzultant Hydroprojektu a je i autorem užitečné a oblíbené modré knížky *Chemické ukazatele jakosti vod ve vodárenství* (vydalo MZe ČR v roce 1997).

RNDr. Chalupa byl uznávaný odborník v oblasti chemie vody, ale zároveň muž daleko širšího rozhledu. Chováním byl pravý gentleman, včetně suchého anglického humoru. Byl mírný a laskavý člověk, vždy ochotný pomoci; každý si za ním mohl kdykoli přijít o radu a málokdy odešel s prázdnou. Tak nám, i ostatním bývalým kolegům, vždy zůstane v paměti.

MUDr. František Kožíšek, CSc.

Publikace J.Chalupy v časopise Vodní hospodářství (VH):

- Štěpánek M., Chalupa J., Červenka J., Mašínová L. Algicidní preparát CA 350 v praxi. VH, 6/1959, str. 281-.
- Symon K., Červenka C. R., Chalupa J., Štěpánek M. Akutní ohrožení jakosti pitné vody na Karlovarsku. VH 11/1960, str. 491-
- Chalupa J. Huminové kyseliny v našich rašelinných vodách. VH 5/1965, 230-.
- Fiala L., Chalupa J., Popovský J., Sládeček V., Vašata P. Kontrola jakosti vody v údolních nádržích. VH-B, 1/1984, str. 8-.

Publikace J. Chalupy v časopise Československá hygiena (Čs. Hyg.):

- Chalupa J. Formy železa v povrchových vodách a jejich stanovení. Čs. Hyg., 1/1957, str. 2-.
- Hamáčková J., Čuta J., Hanušová J., Chalupa J. Odpadní vody nemocnic II. Čs. Hyg., 7/1957, str. 390-.
- Chalupa J. Pokusné řízení jakosti vody eliminací rozpuštěných anorganických fosforečnanů. Čs. Hyg., 10/1960, str. 606-.
- Symon K., Červenka R., Chalupa J., Štěpánek M. K problému vodních květů v hygieně vody. Čs. Hyg., 8/1960, str. 485-.
- Chalupa J. Jednoduché, přirozeně vznikající fenolové látky v povrchových vodách. Čs. Hyg., 8/1962, str. 445-.
- Chalupa J. K otázce jednotné koncepce hnědých barevných látek v povrchových vodách. Čs. Hyg., 8/1964, str. 499-.
- Symon K., Musil J., Knotek Z., Chalupa J., Labounková Z., Schmidt P. Riziko použití chlordioxidu ve vodárenské úpravě vody z hlediska hygienického. Čs. Hyg., 8/1964, str. 475-.
- Štěpánek M., Biňovec J., Chalupa J., Jířík V., Schmidt P., Zelinka M. K problému vodních květů v hygieně vody II. Rozšíření vodních květů v ČSSR. Čs. Hyg., 4/1964, str. 209-.
- Chalupa J. Úvod do problematiky stanovení NPK. Čs. Hyg., 5/1966, str. 257-.
- Havlík B., Chalupa J. Fyzikální a chemické ukazatele jakosti pitné vody v nových směrnících SZO. Čs. Hyg., 6/1983, str. 332-338.
- Krasovskij G. N., Vasjukovič L. Ja., Žoldakova Z.I., Dergačeva T.S., Czanadi M., Chalupa J. Metodické pokyny ke stanovení prahové koncentrace látek působících pach a chuť vody při navrhování hygienických NPK. Čs. Hyg., 9/1983, str. 449-455.
- Chalupa J., Havlík B. K připravované revizi ČSN 83 0611 Pitná voda. Čs. Hyg., 32: 393-400, 1987.